

O SÚČASNOM STAVE BULHARSKEJ HISTORICKEJ VEDY

Pred historickou vedou v ľudovodemokratickom Bulharsku stála po oslobodení mimoriadne dôležitá úloha: odhaliť dovtedajšie nacionalistické a fašistické prekrucovania a vypracovať opravený, niekedy azda celkom nový obraz národných dejín. Tieto nové úlohy bulharskej historickej vedy si vynútili vydávanie nového historického časopisu. Už na jeseň 1944 sa skupina mladších historikov-marxistov ujala vedenia existujúcej Bulharskej historickej spoločnosti a okrem jej doterajšieho publikačného organu *Izvestija Bulharskej historickej spoločnosti* začala vydávať populárnovedecký historický časopis *Istoričeski pregled*, ktorý vychádzal niekoľkokrát ročne. Je pochopiteľné, že mladí bulharskí pokrokoví historici neboli vtedy v teoretickom ohľade ako marxisti ešte dostatočne pripravení. Veľkú pomoc nielen pre historikov a archeológov, ale pre všetkých vedeckých pracovníkov predstavovalo odborné-politické školenie, ktoré poskytovalo všetkým záujemcom možnosť oboznámiť sa aspoň zhruba s materialistickým svetonázorom a metodológiou.

Neoceniteľnú pomoc pre historikov a archeológov priniesla predovšetkým návšteva sovietskeho akademika N. S. Deržavina, ktorý počas svojho dlhého pobytu od marca do jesene 1945 prednášal najmä o bulharských dejinách a napriek tomu, že bol marrista, uľahčil začínajúcim marxistom, aby si lepšie osvojili marxistické poňatie bulharských dejín, a to nielen podľa jeho knihy *Istorija Bolgarii*,¹ ale najmä na verejných prednáškach alebo v súkromných, hromadných alebo individuálnych besedách a rozhovoroch.

Naliehavým sa stával aj problém učebnice pre vysokoškolských poslucháčov a učebnice bulharských dejín pre najvyššiu triedu gymnázií a pre poslucháčov ostatných vysokých škôl. Nová učebnica pre VII. triedu gymnázia, vypracovaná päťčlenným kolektívom, vyšla v prvom vydaní už roku 1947.² Znamenala prirodzene veľký prelom a pokrok v porov-

¹ Institut slavjanovedeniija AN SSSR vydal v rokoch 1945—1948 *Istoriju Bolgarii*, zv. I—IV.

² Členovia tohto kolektívu boli A. Burmov, T. Vlachov, B. Božíkov, K. Lambrev, P. Kjurkčiev.

naní s buržoázno-fašistickými učebnicami, hoci nebola bez nedostatkov.³

Toho istého roku (1947) došlo aj k reorganizácii Bulharskej akadémie vied. Prekonaniu nesprávnych a nemarxistických názorov v oblasti bulharskej historickej vedy poslúžili do značnej miery vedecké diskusie. Najprv zvolali archeologickú diskusiu azda preto, že na úseku najstarších bulharských dejín, kde vedúcu úlohu hrala práve archeológia, došlo k najkrikľavejším prekrucovaniám. Diskusia sa konala už v dňoch 21. a 28. februára a 6. marca 1948 v Bulharskom archeologickom ústave, za prítomnosti niekoľko desiatok odborníkov a záujemcov.⁴ Tu došlo k veľmi ostrému odsúdeniu bulharskej buržoáznej historicko-archeologickej vedy tak v základnom referáte D. P. Dimitrova, ako aj vo vystúpeniach niektorých odborníkov. Avšak ďalší vývoj výskumov a publikácií Archeologického ústavu BAV ukázal, že tu nedošlo k očakávanej náprave. Dôkazom toho je zväzok vydaný v BAV roku 1950 pod názvom *Prvá vedecká diskusia Archeologického ústavu BAV*, ktorý je svedectvom toho, že uznesenia prvej archeologickej diskusie (z roku 1948) zostali do veľkej miery na papieri. Rozbor vykonaných výskumov a vydaných publikácií, o ktorom tu niet dost miesta podrobne písať, hovorí zjavne o stagnácii a zaostávaní. Na to upozornila aj sovietska veda roku 1951 v úvodnej stati časopisu pre staroveké dejiny *Vestník drevnej istorii*,⁵ kde okrem iného čítame: „... súčasne s nespornými a významnými úspechmi bulharskej historiografie, týkajúcej sa staroveku, nemožno prejsť mlčaním aj niektoré vážne nedostatky. Veľmi slabo je zastúpená kritika starého buržoázneho dejepisectva“.

Bolo by iste nesprávne, keby sme z doteraz povedaného robili závery, že nedostatky na tomto poli sa zamlčujú alebo azda ignorujú. Sám prezident BAV Teodor Pavlov správne a jasne podotkol v druhej diskusii v Archeologickom ústave roku 1950, že uznesenia z roku 1948 o stave a úlohách našej archeológie neboli celkom splnené, ale iba v niektorých bodoch a do určitej miery.⁶

Neporovnateľne priaznivejšia bola situácia na poli novších a najnovších dejín, najmä preto, že sa buržoázna veda v Bulharsku vôbec nezaoberala najnovšími dejinami. Na tomto úseku bolo potrebné a možné vytvoriť všetko od základov bez zataženia starými názormi. Dejiny bulharského národa od oslobodenia boli za vlády buržoázie vecou politikov a publicistov až na malé výnimky. Univerzitní profesori sa zaoberali nanajvýš obrode-

³ Pozri kritiku D. Krandžalova o tejto učebnici v stati *Nepřežitě zbytky minulosti*, v učebnici dejín pre VII. tr. gymnázia v časopise učiteľskej odborovej organizácie Narodna prosveta, Sofia 1949, č. 2, 82. O týchto otázkach sa autor zmienil aj v stati *Les faux déchiffrements des inscriptions de Madara*, *Slavia Antiqua* II, Poznaň 1949, 197.

⁴ Pozri o tom referát St. Božkova *Stav a úlohy bulharskej archeologickej vedy*, *Filosofská misal* IV, Sofia 1948, č. 2, 103.

⁵ V state *Starověké dějiny a archeologie v zemích lidové demokracie*, č. 4, 1951, 10.

⁶ V zväzku *Prvé vědecké zasedání Archeologického ústavu*, máj 1950, Sofia 1950, 433.

ním a národnooslobodzovacím hnutím a niektorí z nich to robili skutočne len ako publicisti. Ďalšou výhodou bolo, že týmito otázkami a, pravda, ešte otázkami vzniku a rozvoja buržoázie a robotníckeho hnutia v Bulharsku sa zaoberal už po celé desaťročia zakladateľ bulharskej sociálnodemokratickej strany D. Blagoev, ktorý ich osvetlil už dávno v podstate materialisticky, marxisticky. V najbližších desaťročiach išli v jeho stopách J. Dimitrov, V. Kolarov, G. Bakalov, V. Červenkov, T. Pavlov, M. Dimitrov, Ž. Natan, T. Vlachov a mnohí iní a v ťažkých bojoch s buržoáznymi falzifikáciami sa už pred vojnou vydali veľmi vážne a cenné začiatky bulharskej marxistickej historickej literatúry na tomto úseku dejín bulharského národa. Teraz, v krátkom čase niekoľkých rokov táto literatúra, ktorú svojho času prenasledovali a konfiškovali, stala sa v nových vydaniach dostupnou každému milovníkovi historickej pravdy.

Preto je celkom pochopiteľné, že v Bulharsku mala oveľa väčší ohlas verejná historická diskusia,⁷ ktorú organizovali v aule univerzity a otvoril ju V. Červenkov 29. marca 1948. Táto diskusia pokračovala celé tri mesiace každý pondelok popoludní za prítomnosti mnoho sto poslucháčov. Základný referát Tuša Vlachova *O stave a úlohách bulharskej historickej vedy a o bulharskej historiografii*, ktorý jediný vyšiel tlačou, bol veľmi bohatý a svedomitý a poskytol podklad k skutočne podrobnému rozboru najrozličnejších otázok bulharských dejín v ich celom rozsahu. Diskusia odhalila protivedecký charakter metodológie bulharskej buržoáznej historiografie a jej vyslovene buržoáznu triednu povahu. V diskusii jednako uznali, že buržoázna historiografia má určité zásluhy, pokiaľ ide o zbieranie cenných materiálov, avšak vzhľadom na to, že domnelý objektívizmus buržoáznej historickej vedy sa mení na plný subjektívizmus tým, že ignoruje skutočné hybné sily spoločnosti a správny smer vývoja, zdôraznilo sa, že pri použití týchto materiálov je nevyhnutné postupovať tiež opatrne a kriticky.

V rámci tejto širokej verejnej diskusie sa hovorilo všeobecne aj o periodizácii bulharských dejín z marxisticko-leninského hľadiska, predovšetkým o periodizácii buržoázno-kapitalistického obdobia a predchádzajúceho obrodenia a oslobodenia bulharského národa ruskou armádou. Ukázalo sa, že názory na tieto otázky sú veľmi odlišné, že jednotné stanovisko sa bude môcť dosiahnuť až po ďalšom podrobnejšom rozbere, ba dokonca iba za pomoci ďalších výskumov a nových materiálov. Ďaľej diskusia ukázala, že stranické kádre na historickom fronte sú početne silné, ale ideologicky ešte nepevné, že väčšina starších vedeckých pracovníkov sa nevzpiera marxizmu-leninizmu a že treba vyjsť v ústrety všetkým, aby si osvojili vedecký svetový názor. Hlavným poučením pre mladé marxisticko-leninské kádre malo byť vedomie, že treba stále obohacovať svoje vedomosti. Zdôrazňovali, že u starších vedeckých pracovníkov treba odmietaf ich buržoáznu ideológiu, ale osvojovať si faktické výsledky

⁷ Pozri Zarev P., *Diskusie o stave a úlohách našej historickej vedy*, Filozofská misal 1948, č. 2, 99.

ich bádání a výskumov, ich bohatstvo faktov, erudíciu. Červenkov zdôraznil aj význam a úlohu, ktorú má hrať nový časopis *Istoričeski pregled* pre kritiku doterajších nesprávnych názorov a teórií a pre vypracovanie a šírenie nových marxisticko-leninských hľadísk.

V priebehu niekoľkých rokov sa obsah časopisu stále zlepšoval a aj jeho náklad sa stále zvyšoval. Z počiatočného nákladu 1000 výtlačkov dosiahol roku 1949 až 13 tisíc predplatiteľov. Najprv boli v prevahe štúdie a články týkajúce sa starovekých a stredovekých dejín. Postupne, najmä z pera nových absolventov, začali sa uverejňovať štúdie, ktoré sa usilovali na základe nového materiálu nielen novo riešiť staré otázky, ale aj stavať celkom nové. Pristupovalo sa k rozšíreniu tematiky a k väčšej náročnosti na úroveň príspevkov. Uverejňovali sa štúdie zaoberajúce sa rozličnými obdobiami bulharských dejín, avšak prevažne novšími obdobiami a rozličnými stránkami spoločenského života národa v minulosti. Prevalu mali najmä štúdie a materiály z dejín robotníckeho revolučného hnutia, otázka vzniku strany D. Blagoeva, jej rozkoľu, ostatných politických strán a ich činností, otázky roľníckeho hnutia, otázky triednych pomerov a bojov vo všetkých obdobiach bulharských dejín, otázka pozemkových pomerov a rozvoja buržoázie po oslobodení z tureckého jarma atď. Časopis venoval pozornosť najmä bulharským národným dejinám a iba v menšej miere poskytoval miesto aj všeobecným dejinám, najmä dejinám družby bulharského národa s ruským národom a s SSSR, ohlasu ruských revolúcií, predovšetkým Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie v Bulharsku, otázke partizánskeho hnutia v Bulharsku počas druhej svetovej vojny a i. V menšej miere sa venovala pozornosť aj dejinám bulharskej historickej vedy a ešte menej vývoju po oslobodení z jarma buržoázie a fašizmu a vzťahom k susedným národom.

Je prirodzené, že príspevky boli a sú rôznej hodnoty. Kritika buržoáznej vedy je obmedzená najmä na najnovšie obdobie a nanajvýš na stredovek.

Na stránkach časopisu sa otláčili aj pracovné diskusie o jednotlivých najdôležitejších problémoch, ktoré potrebovali dôkladnejšie prepracovanie pred napísaním populárnych dejín Bulharska⁸ Boli to najmä problémy periodizácie bulharských dejín a problémy spoločenských tried a ich vzájomných vzťahov v období národnooslobodzovacieho boja proti tureckému útlaku.⁹

Diskusii o periodizácii treba vyčítať odtrhnutosť od skúseností sovietskej vedy v otázke vzniku ruského kijevskeho štátu a odstránenia ne-

⁸ Hadžinikolov, *Vedecké diskusie v Ústave bulharských dejín BAV*, *Izvestija ÚBD BAV* 1951, č. 1—2, 369—386 a tenže, *Diskusie v Ústave bulharských dejín BAV*, *Istoričeski pregled* VII, 1951, č. 4—5, 547—557.

⁹ Pozri Žak Natan, *Istoričeski pregled* VII, 1951, č. 2 a 4—5, 210—218 a 464—482; D. Kosev, *Istoričeski pregled* VII, 1951, č. 4—5, 443—463; Chr. Gandev, tamže, č. 3, 330—343 a Ivan Snegarov, tamže VIII, č. 1—2, 99—108.

správnej normanskej alebo varjažskej teórie,¹⁰ hoci sa niektorých týchto diskusií zúčastnili aj sovietski odborníci. To isté treba vyčítať aj diskusií o prvom zväzku *Dejín Bulharska*,¹¹ ktorý spolu s druhým zväzkom bol vydaný ako práca kolektívu historikov v rámci Ústavu bulharských dejín BAV.¹² Napriek radu ďalších nedostatkov týkajúcich sa jednak obsahu, jednak technického vybavenia, papiera a tlače, je nesporné, že časopis *Istoričeskij pregled* výdatne pomáha najmä mladším generáciám naučiť sa historickému materializmu v tvorivom procese.

Pre splnenie najdôležitejšej úlohy, ktorú strana a ľudovodemokratická vláda uložili bulharským pokrokovým historikom, napísanie populárnych dejín Bulharska — muselo sa prikročiť k organizovaniu osobitného Ústavu bulharských dejín v rámci BAV,¹³ ktorý bol nominálne založený už roku 1947. Roku 1948 bolo úlohou jeho piatich interných zamestnancov, filológov, zbierať a prekladať do bulharčiny najmä grécke a latinské pramene, týkajúce sa bulharských dejín, čo dovtedajšia buržoázna veda a režimy úplne zanedbávali. Postupne rozšírili prácu na zbieranie a vydávanie prameňov v rámci Ústavu bulharských dejín BAV ešte na pramene tureckého a iného pôvodu. Organizovali osobitné oddelenie pre vydávanie prameňov zložené z piatich komisií: gréckej, latinskej, tureckej, hebrejskej a bulharskej. Gréckych prameňov bude asi 9 zväzkov, latinských 4—5 zväzkov. Z tureckých prameňov sa preložia podľa chronologického poradia pramene z 15.—17. stor., ktorých je pomerne málo. Ostatné turecké pramene k bulharským dejinám, ktorých je veľmi veľa, lebo sa skladajú z mnoho sto zväzkov rozličnej povahy a proveniencie, vydajú sa podľa tematického obsahu: k rozvoju agrárnych pomerov v bulharských krajinách v čase rozkladu tureckého feudalizmu, k rozvoju miest a ich hospodárskeho života, k národnooslobodzovaciemu boju proti tureckým utláčateľom a pod. Hebrejská komisia sa bude starať o vydanie veľkého množstva kníh, obsa-

¹⁰ Podľa referátu V. Hadžinikolova o diskusií v Ústave bulharských dejín BAV (pozri pozn. 8) o potrebe hľadať poučenie v sovietskej historickej vede pri riešení zložitých historických otázok sa zmenil akad. T. Pavlov, ktorý varoval pred prijatím riešenia v normanistickom duchu.

¹¹ Nikov N. a Panajotov L., *Posúdenie rukopisu I. zväzku Dejín Bulharska*, *Filosofska misal* 1954, č. 2, 121—126; Kosev D., *Posúdenie dvojzväzkových Dejín Bulharska v SSSR*, *Istoričeskí pregled* 1955, č. 3, 114—122; Bočarov N., *Rukopis I. zväzku Dejiny Bulharska*, *Voprosy istorii* 1954, č. 1, 186—188; Dostjan I. S., *Posúdenie diela bulharských historikov Dejiny Bulharska*, *Voprosy istorii* 1955, č. 12, 194—197; Todorov G. D., *Posúdenie rukopisu II. zväzku Dejín Bulharska*, *Istoričeskí pregled* 1955, č. 4, 116—125; Pavlov T., *Diskusný príspevok pri posúdení II. zväzku Dejín Bulharska*, *Istoričeskí pregled* 1955, č. 4, 91—106; Kosev D., *Záverčné slovo pri posúdení rukopisu II. zväzku Dejín Bulharska*, *Istoričeskí pregled* 1955, č. 106—116. Pozri ešte Lišev St., Dimitrov St., *Dejiny Bulharska I*, v časopise *Slavjani*, č. 1, Sofia 1955, 30.

¹² *Dejiny Bulharska I*, Sofia 1954, 557, II, Sofia 1955, 1064.

¹³ Todorov N., *Zo života Ústavu bulharských dejín*, *Izvestija Ústavu bulharských dejín BAV* 1—2, 1951, 351; Todorov N., *Vedecko-bádateľská činnosť Ústavu bulharských dejín BAV za r. 1951*, *Istoričeskí pregled* VIII, 3—1952, 321—329. Hadžinikolov V., *Zo života Ústavu bulharských dejín BAV*, *Istoričeskí pregled* VIII, 1951, č. 4—5, 548.

hujúcich veľmi cenné materiály k bulharským dejinám, spísané hebrejsky, predovšetkým hospodárskej povahy, v tzv. Responsách, ktoré posielali židovskí rabíni z bulharských krajín svojim nadriadeným. Osobitná komisia sa bude starať o vydávanie prameňov k dejinám národnooslobodzovacieho hnutia proti tureckému feudalizmu. Postupne sa prípadne zriadia ešte ďalšie komisie pre osobitné ciele. O už vydaných jednotlivých zväzkoch dokumentov budeme referovať v osobitných zprávkach.

Až roku 1950 sa pristúpilo k reorganizácii Ústavu, obsadili sa vedúce miesta pracovníkmi z univerzity a vytvorili dve oddelenia: pre staršie a stredoveké dejiny Bulharska a pre nové a najnovšie dejiny Bulharska. Riaditeľom ústavu menovali prof. D. Koseva.¹⁴ Ostatní pracovníci univerzity sa stali externými pracovníkmi Ústavu, ktorý mal odtiaľ viesť celú prácu na poli historickej vedy. Počet externých pracovníkov prekročil už dávno číslo 40. Do roku 1955 sa doplnil aj stav interných zamestnancov na deväť tzv. starších a jedenásť mladších pracovníkov. V Historickom ústave sa sústredili aj aspiranti a aspirantúry pre oblasť bulharských dejín, celkom sedem. Aspirantúry k svetovým dejinám a iným úsekom sa ponechali pri univerzite a iných inštitúciách.¹⁵ V posledných rokoch sa vypracoval rad kandidátskych prác, z ktorých mnohé sa nemohli vytlačiť pre nedostatok publikačných možností. Vidíte teda, že v pomere k situácii na konci vojny, keď sa štúdiom dejín na univerzite v Sofii a v Bulharsku vôbec nezaoberalo ani desať ľudí, ich počet sa doteraz mnohonásobne zväčšil.

Práce na spracúvaní *Dejín Bulharska* začali tým, že roku 1949 sa menoval asi dvadsaťčlenný ko'ektív, ktorý v priebehu ďalšieho roku pristúpil k práci po prediskutovaní predbežných plánov. Redakčnú komisiu tvorili pre prvý zväzok D. Kosev, D. P. Dimitrov, Ž. Natan, Chr. Christov a D. Angelov a pre druhý zväzok D. Kosev, Chr. Christov, Ž. Natan, V. Hadžinikolov a K. Vasilev. Podľa slov prezidenta BAV T. Pavlova,¹⁶ ktorý sa aktívne zúčastnil na týchto pracovných diskusiách, je vydávanie dvojzväzkových *Dejín Bulharska* ko'ektívom Ústavu bulharských dejín BAV veľmi významným činom a úspechom. S týmto názorom treba plne súhlasiť. Akademik Pavlov pokladá za zásadne nesprávne názory, ktoré sa stavajú k tomuto dielu „nihilisticky“, pretože vidia v ňom iba nedostatky. Význam tohto diela zdôraznili aj v diskusií Inštitutu slavjanovedenia AN SSSR v Moskve,¹⁷ hoci tam odzneli aj slová vážnej kritiky. Oveľa prísnejšia je však kritika akademika Pavlova, ktorý popri kladných stránkach diela

¹⁴ Kosev D., *Úlohy bulharskej historickej vedy*, Novo vreme 1950, 8, 49.

¹⁵ Roku 1947 zriadili na historicko-filozofickej fakulte sofijskej univerzity aj žšpirantúru pre dejiny západných Slovanov so špecializáciou pre československé dejiny, ktorú zrušili po mojej reemigrácii do ČSR koncom roku 1949.

¹⁶ Pozri *Desať rokov na ceste základného prebudovania Bulharskej akadémie vied*, Filozofska misal, č. 4, Sofia 1954, 3—30.

¹⁷ Pozri pozn. 13.

uviedol, že prvý zväzok obsahuje vážne nedostatky, slabosti a chyby, je teda celkom správne výčitka V. Červenkova, v referáte ÚV BKS na VI. sjazde strany, v ktorom zdôraznil, že si treba osvojiť metodológiu marxizmu-leninizmu, čo je veľmi ťažké a vyžaduje veľkú prácu, a dodal: „Nie je náhodou, že my doteraz nemáme krátke marxistické dejiny bulharského národa, ktoré sú potrebné pre jeho správnu vlasteneckú výchovu. Nie je náhodou, že naša historiografia sa fakticky ani dodnes neodtrhla v mnohých zásadných otázkach od buržoáznych koncepcií, ktoré sa navrstvili v minulosti.“¹⁸ Diskusia o návrhu textu prvého zväzku ukázala, že je to skutočne tak. Uznal to aj kolektív Ústavu bulharských dejín BAV a redakcia *Dejín Bulharska*, ktoré na základe kritických poznámok a odporúčaní formulovaných v diskusii a písomne sa mali ujať prepracovania a definitívnej redakcie prvého zväzku...“¹⁹

Ale nemožno plne súhlasiť s príčinami týchto nedostatkov, ktoré uvádza akademik T. Pavlov. Okrem nedostatočnej lásky k filozofii, ku komplexným prácam a k politickému zameraniu historikovej práce, ktoré uvádza akademik Pavlov, treba vziať do úvahy ešte rad nemenej vážnych príčin: nedostatok materiálov a vedomostí a nechuť k novotám a zmenám, inými slovami strach z otvorenej kritiky. Ak porovnáme vystúpenie vedúcich pracovníkov na historickom a archeologickom fronte v diskusiách, vidíme, že v čele s akademikom Pavlovom sa usilovali tlmieť kritiku a viesť ju do formy konvenčnej zdvorilosti, najmä v prípadoch, kde si mladí pracovníci výslovne sťažovali na spôsob, ako sa na niektorých ústavoch pracovalo, hoci to robili slušne, ale predsa len jasne a konkrétne. V tomto postupe konštatujeme ostrý rozpor so správnym názorom BKS, vysloveným na VI. sjazde, kde sa výslovne povedalo: „Treba zosilniť boj proti škodlivým vplyvom buržoáznej ideológie, rozhodne zlepšovať prácu na školách, rozhodne zvyšovať marxisticko-leninskú úroveň kádrov a pamätať pritom, že ani hodnosti, ani tituly nedávajú vedomosti, že vedomosti získavame usilovnou prácou.“²⁰ Napriek tomu tak na poli archeológie, ako aj historického bádania, sebauspokojenie dosiahnutých úspechov a úsilia po pokoji obmedzuje, ba dokonca niekedy znemožňuje otvorenú kritiku. Preto je celkom správny názor D. Koseva, ktorý tvrdí, že „dielo napísané bulharskými historikmi nemožno pokladať za definitívne“.²¹

Je pochopiteľné, že v rámci Ústavu bulharských dejín BAV sa vypracúvajú také plány k ostatným kolektívnym prácam, z ktorých najdôležitejšie sú pripravované vydania prameňov k bulharským dejinám a individuálne bádateľské plány jednotlivých interných a externých členov ústavu. Pre tieto plány je celkom príznačné, že sú preťažené a že sa nedodržia.

¹⁸ Pozri referát ÚV BKS na VI. sjazde strany, Sofia 1954, 135—137, 114 a 118 (ruské vyd.).

¹⁹ V uvedenom referáte k desiatemu výročiu BAV, 25.

²⁰ Pozri referát uvedený v pozn. 18.

²¹ Pozri Kosev D. a Christov Chr., *Vedecko-bádateľská činnosť bulharských historikov*, *Voprosy istorii* 1955, č. 7, 182.

Súčasne treba podotknúť, že veľa prác uverejnených ako súčasť týchto plánov sú povrchné a nekritické. K bližšiemu rozboru niektorých hodnotných alebo slabších monografických štúdií sa bude možno vrátiť v osobitných zprávkach.

V súvislosti s plnením bádateľských plánov jednotlivých pracovníkov začal Ústav bulharských dejín BAV od roku 1951 vydávať nový publikačný orgán *Izvestija Ústavu bulharských dejín BAV*, z ktorých vyšli doteraz štyri zväzky, počítané ako I—VI. Uverejňujú sa v nich väčšie práce monografického rázu, ktoré sa nemôžu odlačiť v časopise *Istoričeski pregled*. V predslove k prvému zväzku *Izvestii* sa znova zdôrazňuje, že „zvlášť veľkým nedostatkom vedeckej činnosti bulharských pokrokových historikov je okolnosť, že si ešte neprivykli aplikovať bolševickým spôsobom tvorivú, zásadnú kritiku, ktorá, ako ukazuje skúsenosť v Sovietskom sväze, je základnou hybnou silou v rozvoji vedy“. N. Todorov vo svojom prehľade (*Vedecko-bádateľská činnosť Ústavu bulharských dejín BAV roku 1951*)²² dochádza k záveru, že bulharskí historici sa veľmi starostlivo vyhýbajú vzájomnej kritike, čo vidieť z nedostatku recenzií a hodnotení uverejňovaných prác. Platí to práve tak pre oba časopisy, ktorých redakcie sa skladajú takmer z tých istých ľudí.²³

Je pochopiteľné, že práca na poli histórie v Bulharsku sa neobmedzuje iba na rámec Ústavu bulharských dejín BAV a univerzity v Sofii. Existuje ešte rad inštitúcií a kolektívov, ktorých hlavným cieľom a úlohou je zhromažďovanie, usporiadanie a spracovanie historických dokumentárnych materiálov. Je to predovšetkým Ústav dejín bulharského robotníckeho revolučného hnutia a Komunistickej strany pri ÚV BKS, celý rad katedrií histórie na Vysokej straníckej škole pri ÚV BKS, Ústav Christo Boteva, Vojensko-historické oddelenie pri Ministerstve národnej obrany, katedry histórie na Vojensko-politickej akadémii. Určitá činnosť v tomto smere sa vyvíja v novozriadených múzeách, ako je napr. Múzeum bulharsko-sovietskej družby a Múzeum bulharsko-ruskej vojnovnej družby, zhromažďujúce materiály z rusko-tureckej oslobodzovacej vojny z roku 1877—1878. Osobitnú starostlivosť venujú tu otázke účasti Bulharov v rusko-tureckých vojnách od konca 18. stor. a počas 19. stor. Vojensko-historické oddelenie Ministerstva obrany vydáva periodicky *Vojensko-historický sborník* a chystá vydanie radu zväzkov historických materiálov o účasti Bulharska proti hitlerovskému Nemecku. Veľmi pôdnu zberateľskú a vydavateľskú činnosť vyvíjajú nielen zmienené inštitúcie, ale aj archívy, ktoré sú celkom novo zriadené v ľudovodemokratickom Bulharsku.

²² *Istoričeski pregled* VIII, 1951—1952, č. 3, 321.

²³ V redakcii *Izvestii*: D. Kosev, Ž. Natan, A. Burmov, V. Hadžinikolov, Chr. Christov, J. Snegarov, V. Nikolaev a R. Karakolev a v redakcii *Istoričeského pregledu* Ž. Natan, A. Burmov, V. Hadžinikolov, Chr. Christov, D. Kosev, Chr. Gandev, T. Vlachov a D. P. Dimitrov. To plyní aj zo situácie, že pokiaľ v Bulharsku existuje jediná univerzita v Sofii, nemôže dôjsť v mnohých odboroch spoločenských vied k zlepšeniu.

Stav neuveriteľnej zanedbanosti, v ktorom sa nachádzala bulharská historická veda pred oslobodením z jarma fašizmu a buržoázie, vyplýva nielen z okolností, že za vlády buržoázie sa nevydávali nijaké zbierky prameňov k bulharským dejinám s výnimkou niekoľko málo zväzkov tureckých prameňov, ale aj z okolností, že pred oslobodením v Bulharsku neexistoval ešte štátny archív. Mnohé z prameňov k dejinám počiatkov oslobodeného bulharského štátu sa stali súkromným majetkom rodín jednotlivých ministrov. Pred oslobodením existovalo iba archívne oddelenie Bulharskej akadémie vied a archívne oddelenie Národnej knižnice, ktoré však mali skôr literárny ráz. Po oslobodení sa vynorila veľmi naliehavá otázka zriadenia štátneho archívu, ale z nedostatku prostriedkov a predovšetkým odborných kádrov došlo k jej rozriešeniu až po niekoľkých rokoch. Organizovali sa dva archívy: Ústredný štátny archív,²⁴ kde sa zbierajú a spracúvajú dokumenty k dejinám bulharského národa od najstarších čias až do oslobodenia 9. septembra 1944, a Ústredný štátny archív ľudovodemokratického Bulharska, kde sú sústredené materiály týkajúce sa obdobia po oslobodení. Okrem ústredných štátnych archívov²⁵ vytvorili sa aj krajské štátne archívy. V archívnom oddelení Štátnej knižnice V. Kolarova sa okrem toho zhromažďujú a pripravujú na vydanie turecké pramene k bulharským dejinám (160 tisíc archívnych čísiel, z ktorých nie je dosiaľ usporiadaná ani štvrtina). Tento archív má päť sekcií: hospodársku, verejnopolitickú, právoadministratívnu, kultúrnoosvetovú a vojenskú. Vcelku má tento archív asi 335 000 čísiel a je rozdelený do 33 fondov, z ktorých väčšina sú osobné fondy.

Počiatky Vojensko-historického archívu existujú už od roku 1914 a v ňom sa usporiadali aj materiály týkajúce sa rusko-tureckej oslobodzovacej vojny z rokov 1877—1878, srbsko-bulharskej vojny z roku 1885, balkánskych vojen a prvej svetovej imperialistickej vojny v rokoch 1914—1918. Roku 1952 sa vytvoril Ústredný archívny fond, v ktorom sa uschovávajú dokumenty jednotlivých vojenských jednotiek.

Významné historické dokumenty, vzťahujúce sa k novým a najnovším dejinám a predovšetkým k rozvoju bulharskej kultúry a vedy, uschovávajú sa v Archívnom ústave BAV, ktorý bol pôvodne oddelením BAV už od začiatku tohto storočia a bol viackrát reorganizovaný. Teraz je jeho úlohou poriadať a vydávať materiály majúce vzťah k rozvoju bulharskej vedy.²⁶

Dôležité archívne materiály o rozvoji robotníckeho revolučného hnutia v Bulharsku sú uložené v Archíve ÚV BKS, kam sa preniesli aj materiály z Múzea revolučného hnutia, ktoré založili hneď po oslobodení 9. septembra

²⁴ Nikolova R., *Dokumentárne bohatstvo Ústredného štátneho historického archívu*, Istoričeski pregled XI, 1955, č. 6, 117.

²⁵ Kírkova, *Porada archívárov sofijských archívov*, Istoričeski pregled 1956, č. 4, 138.

²⁶ Jeden z prvých zväzkov, ktorý tento ústav vydal, je *Korešpondencia K. Jirečka s Bulharmi*, red. P. Mijatev, Sofia 1953, 488.

1944. Avšak väčšina materiálu týkajúceho sa robotníckeho revolučného hnutia sa nachádza ešte v archívoch jednotlivých súdov, v spisoch súdnych procesov, ktoré viedli fašistické vlády proti hrdinným bojovníkom robotníckeho, komunistického a partizánskeho hnutia pred vojnou a za vojny.

Záverom treba zdôrazniť, že v porovnaní s pomermi za vlády buržoázie je teraz materiálne vybavenie bulharskej historickej vedy podstatne lepšie. Ak vezmeme do úvahy založenie toľkých nových ústavov a pracovísk, vidíme, že zvýšenie počtu pracovníkov v odbore štúdia dejín už dávno prekročilo stav desať ku jednej. Oveľa lepší je pomer pri ústavoch, pričom treba pamätať na to, že v Bulharsku pred vojnou vôbec neexistovali štátne archívy. Veľké úspechy sa dosiahli aj vo vydavateľskej činnosti. Samo vydanie celých dejín Bulharska na viac ako 1500 stranách je nebývalý úspech, napriek tomu, že, ako sme to videli, správne sa im vyčítalo, že mnohé sa bude musieť prehĺbiť, znova formulovať alebo dokonca od základov zmeniť.